

дещо спільного з „возсоєдіненієм”. Археологічних розкопів не багато. З терену старих Червенських Городів зроблено драсування прикордонних стеж. Волинь розділено на три області, щоб тим не дати змоги колгоспним невольникам порозуміватися з собою. Почаїв приділено до Тернопільщини, а „Большая Советская Енциклопедія” це місто з її славною Лаврою, називає „селом”. Правда, останнім часом, московські вчені, а особливо Греков у своїх „Ізбранних трудах”, пишуть про Волинь, як про найдавнішу область розселення слов'ян, наводять дані з VI ст. Українські вчені таких тем не розробляють з огляду на політичну лінію Москви. Академія Наук ССРСР. видала в 1955 р. „Магнатское хозяйство на юге Волині в XVIII в.” А. І. Барановича, але ця праця має на меті показати тяжкі часи під панщиною за польського панування, мовляв колись було все панське, а тепер все „належить до народу”. (Яка іронія — прим. складача).

Інститут Дослідів Волині в Канаді згуртував найкращі сили волинян та вчених із сумежних областей України та як може продовжує почату працю своїх попередників, і запросив прийняти почесне головство Інституту ВПреоєсв. Митр. Ніканора, як наймолодшого і ще живучого члена колишнього „Товариства Дослідників Волині” в Житомирі. ІДВ тим перекинув поміст у минуле і пов'язав сучасне покоління з починами духа народу на рідних землях.

Ів. Литвинович

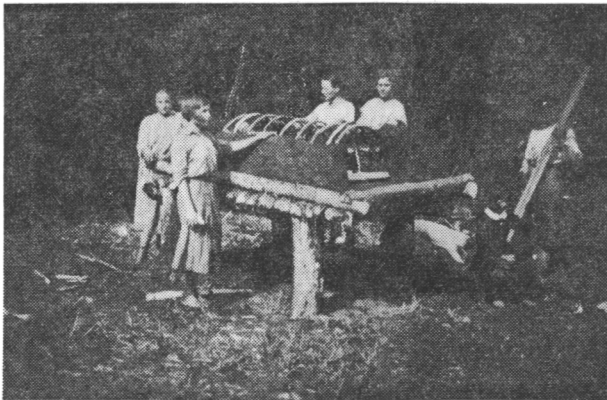
ЩЕ ПРО УКРАЇНСЬКУ ЕМІГРАЦІЮ ВОЛИНЯН У ПАРАГВАЮ

Української еміграції до Парагваю перед першою світовою війною з-під російської займанщини Волині майже не було, бо там була велика і порожня Сибір „ведь тоже русская земля”, для поселення. Масово до Парагваю стали прибувати волиняни перед 2-ю світовою війною в 1935-1939 рр., головно з польської займанщини, переважно рільники, які осідали, згідно існуючих тут законів, на ріллі, властиво на масивах тропічного лісу, який треба було викорчувувати під управну землю. Займати землі можна бу-

ло необмежену кількість гектарів. Земля віддавалась на сплату ратами на протяз кількох років. Пізніше, коли зайнята ділянка була виплачена, виготовлявся титул власности т. зв. „купча”. З цього моменту починалось плачення державних податків за землю. Взагалі, кошти землі, а пізніше податки за неї, були в той час мінімальні. Наприклад: ділянка в 20 гектарів незайманого лісу коштувала свого часу від 600 до 1000 арг. песів (10—15 дол.), а ціло річний податок за неї виносив кошт у дійсности пару курей.

Їхали до Парагваю люди з родинами, майже зі всіх повітів Волині з-під польської окупації, а саме: Любомильський, Володимирський, Горохівський, Ковельський, Луцький, Дубенський, Рівенський, Камінь-Коширський з Полісся і Підляшшя, як також і з Галичини. Виїхати з-поза залізної заслони, як відомо, не міг ніхто, хоч не один гірко бідував, їх тримали для колгоспів.

Перші колонії наших поселенців засновувались поблизу міст Енкарнаціона й Кармена, на пограниччю з Аргентинською республікою, по ріці Парана, що найбільша в Південній Америці.

**Будова печі для випікання хліба в колонії Фрам на галявині в 1938 р. Жінки з Попівки б. Почаєва.
Фото Я. Лавриченко.**

Напередодні другої світової війни умовини на виїзд до Парагваю були утруднені тим, що кожна родина, яка спромоглась фінансово на виїзд, була змушена ще у Вар-

шаві, в головному еміграційному синдикаті, задаткувати 10 гектарів землі й дати зобов'язання поселитись у Парагваю на колонії „Фрам”, що чомусь рахувалася польською колонією, і мати найменше три дорослих членів родини. У противнім випадку дозволу на виїзд не давали. Пізніше, по прибутті на місце, була можливість змінити місце осідку в інших колоніях, стративши заплачений задаток на 10 гектарів у кол. „Фрам”. Але на таку комбінацію могли дозволити собі тільки такі родини, що мали ще в запасі кілька центів, не витрачених на подорож.

Гіркі й тяжкі були перші початки господарювання українських поселенців у Парагваю. Більшість наших во-

Волинянки з під Почаїва в Парагваю розбивають сапами розорану цілину для посіву рижу на мокляку. В даліні три пари коней боронують на сухшому полі землю перед посівом. На задньому плані тимчасові бараки. Фото Я. Лавриченка.

линян, із-за браку грошей, осідала в лісі, будувала примітивну хатину-буду для захисту від дощів і починала працю. Автор цих рядків, по приїзді в 1939 році на кол. „Фрам”, дослівно оселився під голим небом, серед високої трави, яку, вижавши серпом, ужив на покрівлю примітивної буди. У такій „хаті” прийшлося прожити серед злиднів без малого два роки, аж поки не пощастило набути інше місце для життя у більш залюдненій околиці міста Енкарнаціону. Тому, що під управу надавалася земля тіль-

ки з-під лісу, початково наша праця полягала в тому, що найперше спеціальними шаблями - мачетами підсікалось кущі й тонші дерева, потім сокирами й пилами звалювалось решту грубої деревини. У цей спосіб звалений ліс, при добрій погоді, мусів пролежати 4—5 тижнів, доки не просохне. Пізніше, одного сухого погідного дня це все підпалювалось, тоді весь чагарник і дрібний хмиз, гілля згоряло, зіставались тільки грубезні пеньки і колоддя, що їх згодом, уже роками, спалювалось, решта гнило, трухлявіло. Таким чином, по кількох роках, утворювалось чисте поле, яке можна було обробляти й плугами. Але першу сівбу, чи посадку хліборобських рослин, тут dokonується зараз же по спаленню ліса поміж пеньками й колодами, звичайно за поміччю сапки. Процедура здобуття площі одного гектара під першу культуру займає один-два місяці праці двох добрих робітників, або вартости найманої сили — 40—60 долярів.

На колонії Фрам на Уру, Парагвай, дві волинянки печуть пироги в запаленому муравлиську, поки буде зроблена піч. Фото Я. Лавриченка.

Згодом, коли колоніст постарався здобути 5—10 гектарів ріллі, на якій буйно, без ніяких добрив, усе росло й родило, заводив помаленьку господарку; набував коні, відповідні рільничі знаряддя, будував відповідні будинки для себе та для господарських потреб.

Сьогодні, коли пишу ці рядки, там, де 25 років тому шумів густий тропічний ліс-пуща, красуються лани пшениці, кукурудзи, бавовни, ба й нашої гречки та й тутешніх субтропічних рослин. Як подав інж. Кущинський (Л. В., ч. 6), коло кожної садиби знайдеться садок — помаранч, цитрин, мандарин, бананів, бросквин, винограду, а останніми часами почали культивувати яблоні, груші, сливи. Збут на садовину дуже малий, бо всяких овочів є дуже багато, особливо помаранч, що валяються під ногами, а в більшості викидаються худобі.

Так живуть наші волиняни та взагалі всі українці в Парагваю. Цікаво, що матеріяльний стан і спосіб господарювання наших людей дуже різняться від способу господарювання автохтонного населення хліборобів парагвайців, які привикли з давніх часів до примітивного життя і побуту.

На вичищеній поляні лісу найкраще вдається гречка, що її привезли наші поселенці разом із житом, пшеницею, просом в 1938 р. Жито і просо невдаються, зате гречка дає добрі врожаї тричі до року. Цікаво, що птиці пантарки, привезені поселенцями поволи погинули. Фото Я. Лавриченко.

Парагвай рахується країною промислово мало розвинутою. Важкої промисловости взагалі немає. Уся промисловість обмежена переробкою сільсько-господарських продуктів, зокрема, м'ясна промисловість, горілочаний промисл, броварні, миловарні, олив'ярні, млини та очищальні

завовни. Робітників, zatrudнених у цих підприємствах, уповні вистарчає з місцевого населення. Зате, в дрібній торгівлі, кустарному промислі, зустрінете українців волинян. Дуже багато їх в околицях міст Енкарнаціону, Кармена й по дальших більших колоніях.

З нової еміграції, по закінченню другої світової війни, приїхало до Парагваю дуже багато людей, у тому й волинян, тому, що парагвайський уряд перший відчинив двері своєї держави для жертв війни й знову ж завдяки старань невтомного, довголітнього громадського діяча сл. п. Омеляна Падучака, який вистарався тисячі дозволів і віз на в'їзд до Парагваю. У міжчасі, коли й інші американські держави також дозволили на прийняття до себе емігрантів, кожный з них старався виїхати до таких країн, що більше розвинені й упромишловлені. Тому сюди приїхали лише кількадесят родин, переважно інтелігенції, але й ті тут довго не заgrimались, а виемігрували до Аргентини та до ЗДА.

На початках, коли ще не згасла туга за своїм рідним краєм та рідними традиціями, старанням кількох свідоміших одиниць, засновано й зареєстровано в парагвайському уряді культурно-освітню організацію Т-во „Просвіта”, яка колись робила велику освідомлюючу роботу серед свого членства й взагалі серед нашого тут українського громадянства. Кожне більше скупчення українських поселенців волинян старалося організувати по своїх колоніях і „Рідну Школу”. На вчителів запрошувалося нечисленних українських інтелігентів для навчання дітей емігрантів. Такими людьми були: Розумовський, Приходченко, Поліжаєв, Бачун та й автор цих рядків. Учителювали в приватних школах за дозволом міністерства освіти. З бігом часу, майже всі ті, які посвячували свій вільний час на навчання дітвори української мови й письма, вимерли. Зістався ще тільки п. О. Бачун, який спорадично провадить українську науку для дітей тих батьків, які ще того бажають. Решта дітей, уже тут народжені, асимілюються. За тихою згодою, самих же батьків, вони вважають уповні вистачальною чужу науку й виховання, а до української школи, за малими виїмками, своїх дітей не посилають. Запобігти цьому сумному явищу, мала б культурно-освітня організація „Про-

світа”, але й вона занепала через невідповідний провід, який дбає про все (музики, танці, п'яні забави), тільки не за освіту своїх старших членів і доросту. У цьому добачується роботу чужих рук.

Повний брак інтелектуальних сил цілком унеможливує поправити справи. А крім цього, під впливом комуністичної пропаганди, багато наших несвідомих волинян, пореєструвались на советських громадян, позбувшись за безцін тяжкою працею здобуті свої господарства, нишком

В святочні діні наші поселенці (90% волинян) майже всі належать до Централі Просвіти в Енкарнасіон-і, Парагвай, влаштовують парадні свята. На фото похід до трибуни перед Просвітою. Фото Я. Лавриченко.

почали перебиратись контрабандою до Аргентини, а звідтам, за допомогою советського консульату, подались на „родіну”. Тільки не повезли їх на рідну Волинь до своїх рідних сіл, як обіцяли, а безпосередньо до Казахстану чи Узбекистану на цілину, чи на іншу рабську працю, що вона законна. Поневчасі, ці несвідомі, одумавшись, пишуть звідтам до своїх тут земляків і рідних розпучливі листи й благають, щоби робили старання перед урядом про повернення назад, якщо не їх самих, то їх дітей, які в Парагваю народилися.

Для налагодження церковного життя, гурток православних українців волинян, опрацював статут і заснував Братство ім. св. Юрія Переможця У.А.П.Ц. в Парагваю. Статут уже залегалізовано, як правну установу. По довгих ста-